

• RECENZIE A ANOTÁCIE •

SNYDER, T.: **O tyranii. Dvadsať ponaučení z 20. storočia.** Bratislava : Premedia, 2017, 103 s. ISBN 978-80-8159-465-6

Timothy Snyder, americký historik a často citovaný komentátor 21. storočia, sa vo svojej publikácii *O tyranii* zaoberá aspektmi a okolnosťami, ktoré v 20. storočí viedli k deštrukcii národných demokracií, ako ovplyvnili vývoj svetovej politiky a aké spoločné znaky možno pozorovať v aktuálnom dianí. Zbierka ponaučení, pôvodne vytvorená v rámci americkej spoločenskej objednávky, je uchopiteľná aj v európskych kontextoch, avšak z hľadiska rétoriky môžeme pozorovať uhol pohľadu, ktorý je často odlišný od nášho vnútorného, stredoeurópskeho. Práca *O tyranii*, je krátkou publikáciou, ďalšou zo série kníh, v ktorých sa autor venuje európskym dejinám v kontexte holokaustu a povojnového vývoja i postaveniu demokracií v krajinách bývalej východnej Európy.

V úvode sa vracia k odkazu amerických otcov zakladateľov, ktorí – v snahe odtrhnúť sa od britskej koloniálnej nadvlády – uvažujú nad dejinnými súvislosťami, ktoré viedli k zvrhnutiu demokracie a jej nahradeniu tyraniou. Ako príklad im slúžia platónske i Aristotelove texty vystihujúce ducha doby, nerovnosť i slobodu prejavu, ktorá v nesprávnych rukách môže viesť k tyranii. Z tohto dôvodu sa podľa autora otcovia zakladatelia snažili vyhnúť zakolísaniu a sklznutiu k deštrukcii demokratických princípov, a preto považuje za tradíciu americkej spoločnosti uvažovať o histórii demokracie

a iných republík vždy, keď je súčasná demokracia v potenciálnom ohrození.

Súčasný medzinárodný dianie možno z jeho pohľadu interpretovať ako potenciálne ohrozujúce, a preto je adekvátnym príkladom toho, keď musíme obrátiť zrak do minulosti a všímať si podobnosti a okolnosti vzniku tyranii. Súčasní Európania sú však oproti zakladateľom Spojených štátov v rozdielnej pozícii, pretože nemusia podľa Snydera hľadiť do minulosti antických polis, ale naopak, rezonujúce udalosti vedúce k pádu demokracií možno priamo vidieť v predchádzajúcom storočí, ktoré sa stalo míľnikom ukotvenia demokracie, jej následného zlyhania a slabej schopnosti reagovať voči nastupujúcej globalizácii, čo vyústilo k prebratiu moci fašistickými silami a po roku 1945 k ukotveniu ideológie komunizmu vo väčšinej časti východnej a stredovýchodnej Európy.¹ Preto možno 20. storočie považovať za dejisko zásadných prevratov, ukazujúcich vratké postavenie národných demokracií, ku ktorým je dnes podľa autora potrebné sa vracať, pretože „*história môže rozširovať poznanie a môže varovať*“ (s. 10). Z pohľadu stredoeurópskeho čitateľa sa vzápätí otvára pole otázok, pretože tak, ako nás môže história v mnohom poučiť, je aj zmesou rozdielnych interpretácií a výkladov, predovšetkým čo sa týka živej minulosti, ktorá ostáva v historickej pamäti jednotlivých národov.

Prvým z autorových odporúčení a ponaučení je nepodrobiť sa nastupujúcej moci s ab-

¹ Autor používa pomenovanie Central Europe.

solútnou samozrejmosťou ešte predtým, než je samotné podrobenie požadované. Za pomoci experimentu autor poukazuje na ľudské konanie v snahe predchádzať následnej perzekúcii, ktoré vedie k tomu, že sami vytvárame priestor pre stupňujúcu sa agresivitu moci. „*Na samotnom začiatku prebieha podrobenie sa inštinktívne, bez reflexie novej situácie*“ (s. 17). Autor kladie provokačnú otázku: Je spomenuté konanie príznačné iba pre Nemcov (v kontexte prevzatia moci Hitlerom) alebo je črtou ľudského konania vo všeobecnosti? Na základe analyzovaného experimentu dochádza k záveru, že ľudia sú *pozoruhodne prispôsobiví* a podrobenie sa moci preto prebieha často takmer automaticky, v zmysle aktu konformity.

Následnú líniu publikácie tvoria odporúčania, ktoré nás majú varovať pred postupným odkrajovaním z demokratických princípov, keď sa postupne strácajú opory systému vo forme štátnych inštitúcií a politickej plurality, pričom sa namiesto nich objaví extrémna symbolika, ktorú postupne prijmeme za svoju a prestaneme sa voči nej vyhraňovať. Popularitu spomínaných symbolov môžeme skutočne pozorovať aj v rámci nárastu ultrapravicových síl naprieč Európou, ale i v domácich podmienkach, keď sa stávajú – čo spomína aj autor – práve symbolmi, ktoré majú v prvej línii vytyčovať hrdosť a príslušnosť k názorovej skupine, ale postupne sa stávajú prostriedkom stigmatizácie a vylučovania jednotlivcov, menšín či určitej časti populácie na okraj spoločnosti. Následne podľa autora v minulosti viedli k stabilizácii protidemokratických síl, ktorým už nevyjadrujú podporu len ich pôvodní prívrženci, ale prostredníctvom symbolov sa podrobuje aj inak tichá väčšina. Timothy Snyder sa

vo väčšine svojich prác zaoberá práve otázkou totalitných režimov a ich podmienok v európskych dejinách, pričom v mnohom nachádza priesečníky s filozofickým myslením Hannah Arendtovej (je držiteľom Ceny Hannah Arendtovej za politické myslenie), keď taktiež uvažuje o aspektoch profesionálnej etiky a konania v totalitnom režime. V danom bode vychádza práve z apelov na profesionálnu etiku, keď odkazuje čitateľa na zachovávanie zásad svojho povolania a nepodrobenie sa totalitnej moci, pretože podľa neho „*potom neexistuje nič ako ,len som plnil rozkazy*“ (s. 34). V tejto fáze sa čiastočne rozchádza s Arendtovej analýzou spomínaného profesionálneho konania, napr. pri použití pojmu „banality zla“ u Eichmanna, ktorú predložila v súvislosti s jeho procesom v rámci publikácie *Eichmann v Jeruzaleme*. Na druhej strane však Timothy Snyder samotnú myšlienku profesionálnej etiky ďalej rozvádza a opäť sa vracia k analýze nacistického režimu, kde dodáva, že keby sa právnici, lekári či byrokrati držali skutočnej profesionálnej etiky, „*potom by to nacistickému režimu značne komplikovalo páchanie zverstiev, vďaka ktorým si ho pamätáme*“ (s. 34).

Timothy Snyder ako historik predkladá aj v rámci takejto krátkej publikácie viacero historických exkurzov, ktorými čitateľa vracia späť do obdobia nastickej propagandy, čím sa kniha stáva akýmsi manifestom nielen pre odbornú verejnosť, ale skôr jednotlivca zaujímajúceho sa o dianie v súčasnej spoločnosti, ktoré sa snaží analyzovať, hľadať v ňom oporné body a manuál na jeho pochopenie. Z tohto pohľadu môžeme vytyčiť jednotlivé heslá publikácie, ktorými autor čitateľa priamo vyzýva ku konaniu, odporu voči uzurpovaniu

moci a záujmu o veci verejné. Často sa však pohybuje v rovine jednostrannosti, neponúka hlbšiu definíciu toho, čo znamená viacrozmer-
ná mediálna propaganda či alternatívny beh informácií, a ponúka tak pomerne neúplný pohľad na súčasnú spoločnosť, pričom podporuje hľadanie „pravdy“ ako pojmu, ktorý je odhaliteľný, objektívny a bez väčších známok relatív-
nosti. Práca s faktmi, ostávajúca do veľkej miery na povrchu, sa zároveň stáva najväčšou slabinou tejto publikácie.

Podnetným pre americkú literárnu verejnosť je kritika dovnútra, keď sa analýzami jednotlivých bodov spejúcich k tyranii snaží nájsť súvis s postavením amerických republikánov na čele so súčasným americkým prezidentom. Vytvára tak kritické podhubie, čím sa zaraďuje medzi mnohých súčasných autorov, ktorí sú odporcami prezidentského režimu Donalda Trumpa. Kvalita predloženej analýzy spočíva v jednoduchosti vysvetlení, pochopiteľných aj pre laického čitateľa, ktorý sa tak stručne oboznámi s aspektmi a možnosťami súčasného diania v reflexii minulosti, na druhej strane sa daná jednoduchosť stáva aj kameňom úrazu a najväčším mínusom publikácie pre čitateľa požadujúceho hlbšie vysvetlenie a viacroz-
mernosť faktov. Čo sa týka zamerania témy, krátka knižka je súčasťou literárnej produkcie snažiacej sa mapovať medzinárodné dianie v súvislosti s uplatňovaním totalitných režimov v predchádzajúcom storočí. Podobnosti môžeme nachádzať medzi inými napríklad s dielami Tima Marshalla, britského autora taktiež sa venujúceho otázkam nacionalizmu a ohrozenia liberálnych demokracií (*V zajatí geografie, Rozdelený svet*), alebo z inej strany ideového spektra v posledných publikáciách Zygmun-

ta Baumana a Leonida Donskisa (*Tekuté zlo*). V spomínanej kritike dovnútra americkej politiky si môžeme všimnúť analýzy a komentáre z dielne Noama Chomského (*Optimism over Despair*), ktorý svojou kontroverznosťou patrí k často kritizovaným americkým autorom. Sám autor T. Snyder v jednom zo svojich poučení odkazuje čitateľa k čítaniu kníh namiesto zmätočných správ v televízii a odporúča autorov počnúc Georgeom Orwellom cez už spomínanú Hannah Arendtovú až po Milana Kunderu či Timothyho Gartona Asha.

Jedným z motívov, na ktoré sa autor pri reflexii súčasnej americkej politiky zameriava, je aj pozorovanie rétoriky a slovníka súčasného amerického prezidenta. Skúma jeho marketing a pracovanie s nepravdou, glorifikáciou vodcu, pokrivenou vierou v protiklady, všima si osobnosť politika, pričom ho dáva do súvisu s rétorikou nacistického režimu, s ktorým sa postupne stotožňovala väčšinová časť obyvateľstva už len tým, že si postupne daný slovník osvojovala. Autor pracuje s pojmom „postpravda“, ktorú považuje za nebezpečenstvo súčasného spoločenského diskurzu, keď radšej dôverujeme alternatívnym faktom, prípadne mýtom pred každodennými faktmi. Nezameriava sa už však na pozadie a dôvody nedôvery ľudí v mainstreamové médiá (podľa autora také médiá v podstate ani neexistujú), čím opäť ostáva iba na povrchu problému, na ktorý sa snaží poukázať. Záverečné kapitoly publikácie venuje snahe povzbudiť čitateľa k zapájaniu sa do vecí verejných, združovaniu sa a vytváraní priaznivých susedských vzťahov v spoločnosti, vystúpeniu z komfortnej zóny dvojrozmerného sveta internetu a potrebe čeliť trojrozmernosti ľudskej prítomnosti. Dômyselne poukazuje

na to, že ľudské vnímanie reality sa v dobe informačných technológií radikálne zmenilo, pričom však skutočnosť ľudského kontaktu ostáva stále rovnaká. Preto vyzýva k aktivite a odporu voči nastupujúcej potenciálnej hrozbe tyranských režimov vo forme vlastného angažovania sa vo verejnej sfére, ktoré má podľa neho reálnu podobu len vtedy, ak prejde zo sociálnych sietí do ulíc. Otázne ostáva, či nemožno mať obavy z prevzatia moci rozvášnenou ulicou, a práve týmto spôsobom z potenciálnej straty demokratických princípov. Koniec koncov, jedným z nich je aj rešpektovanie názorov väčšiny, tak ako aj menšiny.

V záverečných kapitolách publikácie autor prechádza od otázok americkej vnútornej politiky k medzinárodnej a zameriava sa na vzťahy s Ruskom. Mapuje cestu ruského prezidenta k moci, pričom dokladá aspekty informačnej i vojenskej hrozby na Ukrajine, opäť však veľmi jednostranne poukazuje na ukrajinsko-ruské vzťahy, keď môžeme časť jeho analýzy prijať ako fakt, na druhej strane však obchádza hlbšie historické skúsenosti, ktoré môžu byť nielen pre amerického čitateľa skryté. V danom bode by si hlbšie zohľadnenie faktov pýtalo aj zdôvodnenie vzťahov v priestore jednotlivých národných štátov Európy a často zvonku iracionálne konanie ich popredných politických predstaviteľov. To sú však aspekty, ktoré tvoria súčasť európskej politickej kultúry a dejín každodennosti, pričom ovplyvňujú medzinárodné dianie do väčšej miery, než by sa na prvý pohľad mohlo zdať. Daná publikácia nám prezieravo pomenúva problémy, ktorým európske i mimoeurópske demokracie čelia, ale nevenuje väčší priestor často rozhodujúcim detailom.

Finálnu výzvu publikácie, ktorú skutočne možno vnímať ako akýsi manifest ku konaniu v mene demokracie, uzatvára autor slovami „*ak nikto z nás nie je pripravený zomrieť za slobodu, potom všetci zomrieme v tyranii*“ (s. 96). Záverečnú polemiku autor smeruje k aktuálnemu politickému daniu, v ktorom demokracie zlyhali, pretože sme si osvojili Fukuyamovu víziu o konci dejín a prestali byť ostražití, čím vytvárame priestor pre hybridy súčasných európskych demokracií, ktoré podľa autora vedú k uzurpovaniu moci tyranmi. Preto je poslednou a najsilnejšou autorovou výzvou mladej generácií Američanov výzva otočiť sa späť do histórie, spoznať ju a využiť vo svoj prospech, pretože nič, čo bolo vybudované, nie je na večnosť.

Po prečítaní publikácie *O tyranii* nadobúdame pocit, že sme prešli určitou cestou, na ktorej sme na základe predostretých historických faktov zbadali súvislosti súčasného diania a zároveň dostali aj odpovede, ako im prechádzať, prípadne ich riešiť. Ak však poznáme často skloňované problémy aj z európskeho pohľadu, a predovšetkým stredo-európskeho, môžeme pozorovať šedé miesta autorových vysvetlení. Dvadsať ponaučení nás môže naučiť reflektovať súčasnosť cez prizmy minulosti, čo je určite aspekt, ktorý je potrebné kultivovať, na druhej strane sa nazdávame, že v určitých otázkach je potrebné ísť do hĺbky a vnímať spoločenské dianie aj z jeho opačnej strany. Autorove odporúčania sa nám javia ako plné energie a dychtivosti, na druhej strane však obchádzajú dôvody, ktoré vedú často k masovej podpore režimov, ktoré by autor označil za totalitné či tyranské. Publikácia je prínosom predovšetkým v tom

prípade, ak chceme pozorovať, aké body rezonujú v politickom diskurze anglo-amerického intelektuálneho priestoru. Pre tých, ktorí sa však s otázkou destabilizácie vnútorných európskych politík stretávajú zvnútra, je potrebné koncipovať svoje myslenie aj cez historickú pamäť regiónu, sociálne pozadie a vlastné hľadanie identity na mape sveta.

Lucia Hlavatá

LONDÁK, M. – MICHÁLEK, S. a kol.: **Dubček**. Bratislava : Veda, vydavateľstvo SAV, 2018, 532 s. ISBN 978-80-224-1651-1

Šesťdesiate roky 20. storočia boli výnimočné mnohými udalosťami nielen na Slovensku (v Československu), ale aj za našimi hranicami. Pre mnohých zostávajú v historickej pamäti ako roky študentských revolt, uvoľnenia a nadšených ilúzií (pod egidou kontrakultúry). Kultúrne to boli roky, ktoré si vyslúžili epiteton „zlaté šesťdesiate“ (Michálek a kol. 2016). Politicky to boli roky pohybu, ktoré po zažehnaní hrozivých kríz (2. berlínska kríza, 1961; karibská kríza, 1962) a napriek politickým vraždám (J. F. Kennedy, 1963; Malcolm X, 1965; Che Guevara, 1967; M. L. King, Jr., 1968; R. F. Kennedy, 1968), ale takisto vďaka masovým hnutiam (proti vietnamskej vojne a za občianske a ľudské práva) či aj vďaka kontroverznému vplyvu maoizmu (čínska „kultúrna revolúcia“ sa začala v roku 1966) vyvolali veľké nádeje na nové, mierové a humánnejšie usporiadanie sveta. Myšlienkovito išlo o revoltu proti obom systémom, ktoré vyhlásili studenú vojnu, – teda proti západnému kapitalizmu i vý-

chodnému komunizmu, v dôsledku nákazlivého „eros-efektu“, ako to nazval sociológ a sociálny aktivista George Katsiaficas (1987; 2018), čím nasledoval svojho učiteľa Herberta Marcuseho, jedného z filozofických inšpirátorov týchto pohybov napríklad v práci *Jednorozmerný človek* (vyšla 1964, pozri Marcuse 1991). Filozoficky išlo o ideu sebaurčenia, ako ju ponímali nielen predstavitelia Frankfurtskej školy, ale aj existencialisti či humanisticky orientovaní marxisti, združení okolo juhoslovanského časopisu *Praxis* (začal vychádzať v roku 1964), ktorý nemohol nemať na Slovensku vplyv (pozri Kopčok 2005).

Súčasťou týchto pohybov – a zároveň unikátnym a v mnohom nepredvídaným príspevkom k nim – bol komplexný spoločenský a politický proces v Československu, ktorí historici poeticky nazvali „predjarie“ (Londák, Sikora, Londáková 2002; 2016). Jeho podstatou bol pokus o zásadnú reformu jednej verzie ľavicového sociálneho poriadku, ktorý sa etabloval pod menom komunizmu, resp. „reálneho socializmu“ po druhej svetovej vojne aj u nás. Išlo o dogmatickú, totalitárnu stalinistickú verziu a rok 1968 bol vyvrcholením tohto pokusu. Jeho politickým a historickým symbolom sa stal Alexander Dubček, osobnosť, životu a politickému dielu ktorého je venovaná syntetická monografia — kolektívne dielo 20 autorov. Nie je to čistá politická biografica, ale podáva ucelený obraz a faktografiu, analýzy a interpretácie politického kontextu doby a udalostí, ba nevyhýba sa ani ideovým otázkam (v ich kontexte uvádza významný podiel spoločenských vied, ktorému Dubček naplno otvoril dvere).

Kniha, ktorú inicioval a ktorej hlavným editorom je historik Miroslav Londák, v 20 kapitolách spolu so samostatným úvodom a záverom podrobne mapuje všetky etapy života a činnosti Alexandra Dubčeka (s akcentom na dramatické udalosti augusta 1968) – od rodného zázemia a profesionálnej prípravy cez vrcholnú politickú kariéru, normalizačné obdobie až po návrat do politiky v roku 1989. Ide o výsledky dlhodobých výskumov hlavného editora a jeho kolegov (vo väčšine z Historického ústavu SAV). Keďže 50 rokov od udalostí „československej jari“ a jej násilného ukončenia brežnevovským poststalinistickým „riešením“ je ešte dostatok priamych pamätníkov, pre týchto čitateľov má kniha silnú výpovednú hodnotu, no nemenej prínosná je pre mladšie generácie, pre ktoré môže byť meno A. Dubčeka už len „legendou“, opradenou všakovakými kontra-interpretáciami.

Hoci ako ne-historikovi mi neprislúcha podrobne hodnotiť vedecký prínos knihy, zjavné je, že v kompaktnom zväzku prináša vysoko expertný analyticko-syntetický materiál, integrovaný osobnosťou a dielom A. Dubčeka, čím môže uzatvárať jednu a otvárať ďalšiu etapu dubčekovských interdisciplinárnych skúmaní. Napríklad zo sociálno-filozofického hľadiska nastoľuje niekoľko „klasických“ a otvorených tém: úloha osobnosti v dejinách, charakter spoločenského poriadku a možnosti jeho zmeny, „logika“ fungovania politickej moci, otázka strategických vízií a vedeckého riadenia spoločnosti a iné. Zastavme sa pri dvoch z nich: pri otázke kvality a charakteru politickej osobnosti a pri otázke humanizácie politiky. V osobe A. Dubčeka sú obe nerozlučne späté.

Na normatívnu otázku, aká má byť osobnosť človeka, aby bol úspešný v politike, nám už dávno dali odpoveď Machiavelli či Hobbes. Podľa ich noriem Dubček nemal šancu, rovnako ako ani podľa Platónových, keďže nebol filozofom. Vari najviac by jeho naturelu mohol zodpovedať rousseauovský romantický typ „rojka“, akým sa javil napríklad aj V. Havel. Z týchto hľadísk by sme (spolu s ďalšími) mohli urobiť záver, že Dubček si vlastne „zmýlil povolanie“, že sa do politiky dostal „omylom“, a preto v nej musel „zákonite“ stroskotieť. Politika jednoducho nie je oblasť, v ktorej by mali byť úspešní ľudia otvorení, čestní, slušní, kooperatívni, konsenzuálni, slovom takí, ktorým moc „nezachutí“ a dokážu zostať celkom „normálni“. Dubček v konečnom dôsledku nemusel svojou životnou a profesijnou prípravou stačiť na úlohy, ktoré mu politický život priniesol, no označovať za „naivitu“ politickú motiváciu, ktorú Kant označoval za „dobrú vôľu“, je cynizmus až krutosť (rovnako ako sa v politickom slovníku Brežnevovej doktríny agresia nazvala „bratskou pomocou“ či občianska aktivita „kontrarevolúciou“ atď.). Dubček videl v politike službu druhým, spoločnosti a ľuďstvu, a s týmto motívom politiku celkom nezištne aj vykonával. „*Bol ušľachtilý človek, ktorý podnecoval k tolerancii, ľudskej solidarite a spolupráci*“ (Uher 1999, 79). Nositeľom „ľudskej tváre“ v politike môžu byť iba ľudia, ktorí ju robia. V tomto Dubček zostáva inšpiráciou pre politikov budúcnosti.

Politický model, ktorý Dubček reprezentoval, sa zafixoval pod menom „socializmus s ľudskou tvárou“ (za autora konceptu sa označuje R. Richta). Vyjadroval paradigmu, v ktorej presvedčenie o ľudskosti a dobre človeka stojí proti násiliu a nad opojenosťou mocou. Nejde teda ani tak

o socializmus či dokonca kapitalizmus „s ľudskou tvárou“, ale o „politiku s ľudskou tvárou“ ako takú, a to zvlášť v súčasnej ére globálnej krízy politiky, ktorá už stráca akúkoľvek pozitívnu tvár.

Dubček – hoci neintelektuál – zrejme intuitívne vedel, že základnou otázkou filozofie politiky je otázka zmyslu. Odpoveď na túto otázku vyplýva z pojmu politiky, teda z toho, ako politiku chápeme. Nech už sú pojmy a definície politiky akokoľvek rozmanité – od vládnutia cez spravovanie štátu a mocenskú kontrolu až k „umeniu možného“ či „panskému huncútstvu“ –, všetky sa týkajú toho istého: „polis“, teda obce a občanov, verejnosti a verejného života. Politika je od čias Platóna a Aristotela „vec verejná“, jej podstatou je správa vecí verejných, starostlivosť o ne. Všetci politickí aktéri (štátne orgány, stranické grémiá, občianski aktivisti atď.) majú teda v „popise práce“ riešenie problémov verejnosti, t. j. spoločnosti ľudí, ktorí okrem svojich osobných a súkromných životov žijú v spoločnom svete a sú závislí od toho, ako je tento svet zorganizovaný a ako „funguje“. Samozrejme, v reálnej politickej praxi sa tento koncept a zmysel politiky realizuje rôznymi spôsobmi a v rôznej miere. Ak však politickí aktéri konajú inak – či už z neschopnosti alebo z nevedomosti (prípadne platí oboje) –, zasluhujú si radikálnu kritiku a označenie za „nekompetentných“, pretože pôvodné poslanie politiky deformujú tak, že ho obracajú na čosi iné (napríklad na biznis či v súčasnosti na šoubiznis) alebo ho priamo zrádzajú (napríklad zneužívaním svojich pozícií či priamo ich „privatizáciou“ na svoje vlastné účely). Politická moc ako hlavný nástroj na dosahovanie politických – teda verejných – cieľov sa korumpuje a mení na nástroj partikulárnych osobných, súkromných či skupinových cieľov.

Význam politickej osobnosti Alexandra Dubčeka a odkaz jeho politického diela presiahol udalosti roka 1968, ba aj roka 1989. Dokonca presiahol tradičné hranice medzi ľavicou a pravicou, ktoré tiež už prestali platiť. Práca historikov pod vedením M. Londáka Dubčeka neglorifikuje, ani nedegraduje tým, že nezakrýva jeho slabiny. Vychádza z faktov a podáva uvážené interpretácie. Jej čítanie môže byť pre sociálnych a politických filozofov zaujímavé a užitočné.

Literatúra:

KATSIAFICAS, G. (1987): *The Imagination of the New Left: A Global Analysis of 1968*. Boston : South End Press.

KATSIAFICAS, G. (2018): *The Global Imagination of 1968: Revolution and Counter-revolution*. Oakland, CA : PM Press.

KOPČOK, O. (2005): Recepcia časopisu *Praxis* na Slovensku. *Filozofia*, 60, 10, 723 – 745.

LONDÁK, M., SIKORA, S., LONDÁKOVÁ, E. (2002): *Predjarie. Politický, ekonomický a kultúrny vývoj na Slovensku v rokoch 1960 – 1967*. Bratislava : VEDA.

LONDÁK, M., SIKORA, S., LONDÁKOVÁ, E. (2016): *Od predjaria k normalizácii*. Bratislava : VEDA.

MICHÁLEK, S. a kol. (2016): *“Zlaté šesťdesiate” v rozdelenom svete*. Bratislava : Ottovo nakladateľstvo.

MARCUSE, H. (1991): *Jednorozmerný človek*. Praha : Naše vojsko.

UHER, J. (1999): *Alexander Dubček. Život a doba*. Košice : Oriens.

Emil Višňovský